

Julian Lewański

[W książce "Stan i potrzeby..."]

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej 37, 325-326

1947

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

zane w konstrukcje, nie sugerują żadnego obrazu, nie wprowadzają hipotez nawet takich, które by wyjaśniały przyczyny powstawania takich właśnie, a nie innych faktów literackich.

Trudno z tych negatywnych stwierdzeń robić zarzuty. Dzięki takim właśnie ograniczeniom tematu i problematyki dał autor książkę materiałową o trwałej wartości (kwestionujemy tylko niektóre oceny krytyczne, ponieważ są zbyt mało udokumentowane). Jest ona dzięki temu jednolita w charakterze z pracą Ogrodzińskiego. Natomiast próba syntezy materiału tak bardzo zróżnicowanego — nie kusila nawet Hierowskiego, który już w działalności publicystycznej okazał, że jest najlepszym znawcą nowszej literatury śląskiej. Bowiem nie tylko materiał jest bardzo różnorodny, ale i moment historyczny niezmiernie trudny do uchwycenia. W wieku XIX literatura śląska żyła autonomicznie, posiadała własnych pisarzy, krytyków, nakładców, księgarzy, swoisty teren czytelnicy; jeszcze zbadać trzeba, czy posiadała specjalne, oryginalne cechy literackie. Ta oryginalność niknie powoli, a okres opisywany przez Hierowskiego jest prawdopodobnie końcowym — ogromnie interesujący proces łączenia sił, autorytetów kulturalnych, przemierzania wartości, jakiś proces niwelacji, ujednolicenia. Z opisaniami tymi kategoriami literatury śląskiej książka rezygnuje.

Poza kręgiem wzorów i wpływów *Dziejów piśmiennictwa Ogrodzińskiego* znalazły się nadto trzy powojenne prace. Jednej nie ma jeszcze na półkach księgarskich: w drugim tomie monografii Książnicy Atlas, *Oblicze Ziemi Odzyskanych, Dolny Śląsk*, Władysław Floryan drukuje obszerną pracę: *Czasopiśmiennictwo polskie na ziemiach śląskich w okresie walki o narodowość (1845—1922)*.

Będzie to pierwsze ujęcie bardzo skomplikowanego obrazu, które obok podjętego tematu informuje o stu kilkudziesięciu periodykach śląskich, wydawanych aż do kresu walk powstańczych na Śląsku, a więc po rok 1922. Jest to pierwsze opracowanie oparte na materiale źródłowym.

W książce *Stan i potrzeby nauki polskiej na Dolnym Śląsku* (Pamiętnik Instytutu Śląskiego, seria II, nr 10, Katowice-Wrocław 1947), na stronach 70—82, Tadeusz Mikulski pomieścił wygłoszony w marcu 1946 r. referat *Zagadnienie literatury śląskiej*. Po szkicu ogólnego tła historycznego porusza sprawy bibliografii i jej potrzeb, zastanawia się obszerniej nad historią książki na tym terenie, wreszcie wysuwa kilka potrzeb badawczych; wnosi mianowicie, że wart jest prac analitycznych ten specyficzny dla Śląska charakter słowa, które służyło zawsze za narzędzie walki czy kształtowania życia społecznego. Interesujące też jest zbadanie owej literatury drugiego rzędu, grafomańskiej — niekontrolowanej właściwą krytyką literacką, a kontrastuje z tym tematyka czasem zupełnie wyjątkowa, bliska Europie, głęboko humanistyczna. Aspekt socjologiczny nasunie dwa pytania: jak kształtował się zaścianek literacki i jakie szlaki przezeń prowadziły oraz jaką siłą liczebną

i wartość tematyczną miała bogata tutaj literatura straganowa.

Proponowana problematyka jest i fragmentaryczna i tymczasowa — według autora wyznacza linie, po których powinny iść prace badawcze w najbliższym czasie; poszerza przecież znacznie pogląd na zadania historyka literatury, któremu Ogrodziński szczerzył nawet pytań, a tym mniej sugestii.

Wilhelm Szewczyk: *Śląski trud literacki. Pisarze śląscy XIX i XX wieku*. Wrocław—Warszawa 1946, Książnica-Atlas, s. 67.

Książka ma charakter publicystyczny i w materiale naukowym nie wnosi nic właściwie nowego. Interesuje tylko jako próba syntetycznego ujęcia. Sam tytuł obrazuje stanowisko autora, a w tekście znajdziemy szereg cennych obserwacji i sformułowań: wyrażone są przeważnie językiem zmetaforyzowanym, poetyckim, trudno dyskutować ich naukową trafność — mają przecież zasadniczą wagę dzięki temu, że są pierwszą próbą opisu całości zjawiska, poszukiwaniem formuły, która pozwalałaby zrozumieć strukturę zjawiska, przez innych badaczy wyodrębniono.

W dorobku powojennym literatura śląska uzyskała więc obok fundamentalnej podstawy materialnej również i pewną problematykę, czeka tylko jeszcze na prace szczegółowe.

Julian Lewański

Bibliografia zawartości czasopism. T. I, lipiec 1947 roku. Biblioteka Narodowa, Warszawa 1948, s. 288, 12 niłb. [Druk powielany].

Bibliografia, jedna z najważniejszych dyscyplin pomocniczych historii literatury, była u nas zawsze upośledzona i niedoceniana. Pogardliwy stosunek części badaczy do „szperactwa“ bibliograficznego sprawiał, że tylko „bohaterskie“ wysiłki jednostek dawały „pomnikowe“ dzieła. Gdy zbrakło jednak Estreicherów czy Korbuta, ciągłość prac się urwała, tak że historyk literatury wieku XX skazany jest na błądzenie po omacku wśród mnogości materiałów i opracowań dotyczących tego okresu.

Inicjatywa Biblioteki Narodowej, która niedawno przystąpiła do opracowania bieżącej bibliografii zawartości czasopism, jest swego rodzaju wielkim wydarzeniem. Po pierwsze, fakt u nas nienotowany — do pracy zasiadł większy zespół, a nie jednostka z nieliczną grupą pomocników, po wtóre — i to podkreślić należy szczególnie dobitnie — otrzymujemy znów regularną, bieżącą bibliografię czasopism, wydawnictwo oparte o świetne tradycje prac zespołu *Pamiętnika Literackiego* czy Piotra Grzegorzcyka w *Ruchu Literackim*.

Wyrazem troski o jakość podjętej pracy jest fakt, że Biblioteka Narodowa przed wydrukowaniem pierwszego tomu spisu, wypuściła odbity na powielaczu próbny numer *Bibliografii zawartości czasopism* za lipiec 1947.